

Det går att bryta dagens anorektiska tillstånd i ekonomin

av Bengt-Åke Wennberg

**Ändring av fokus
från bytesvärden
till ökade bruks-
värden genom
kunskapstjänster**

Den offentliga sektorn och näringslivet står inför en kostnadskris. Så var fallet också i mitten av 1900-talet. Då kom kvinnorna till hjälp och började yrkesarbeta. Kvinnornas arbete var ett resurstillskott utan vilket vi inte hade kunna bygga upp vårt välfärdssystem. Nu är vi där igen. Samhällsekonomin har drabbats av anorexi. Finns det någon väg ut?

De senaste 40 åren har organisationsteoretiker pratat om den dramatiska skillnaden mellan varuproduktion och tjänster; mellan att sälja produkter och att leverera service. Tjänster kan till exempel inte läggas i lager. De produceras i samma ögonblick som de konsumeras. I de allra flesta fall måste både köpare och säljare vara aktiva samtidigt i serviceleveransen.

Statistiken visar att service och tjänster numera dominerar ekonomin. Nästan hela den offentliga sektorn handlar om att leverera service till medborgarna. Trots detta förs finansiella och politiska resonemang som om tjänster handlade om varuproduktion. Man kallar till och med tjänster för "produkter". Då industrisamhällets ekonomi numera tjänat

ut som inspirationskälla, och det är helt andra problem som vårt samhälle nu måste lösa än de vi hade i början av förra seklet, så är det inte konstigt att debatten går i stå.

Låt mig peka på några skillnader mellan industri- och servicesamhälle. Konsumtionssamhället bygger på förbrukning. Ett servicesamhälle bygger istället på brukandet. Brukande tvingar fram varsamhet med resurserna. Brukandet är därmed mer miljövänligt än förbrukandet. Trots detta har man inom nationalekonomin mycket konsekvent och kraftfullt introducerat en styrmodell som helt och hållet bygger på bytesvärden där pengar är bytesvaran trots att samhället är fullt av service och där bruksvärdet borde dominera. I ett serviceleveranssystem bygger effektiviteten på att det kan skapas en [interaktiv motivation](#) mellan servicegivare och kund.

Jag hävdar att samhällsekonomin kan ses som en fixeringsbild där man antingen kan se det som händer som det ena (en varuproduktion - en vacker kvinna) eller det andra (en serviceleverans - gammal gumma). Att vi hjälps åt att få syn på och gemensamt stödjer detta nya perspektiv på serviceleveranssystemen kan vara en väg ut ur dilemmat.

Den kritiska frågan är om vi, genom att bättre än nu stödja och utveckla serviceleveranssystemen, kan engagera kunden/brukaren/patienten/allmänheten att bli det Richard Normann kallar prosumenter, som skapar nytta vid brukandet, och inte bara konsumenter, som skapar egennyttan genom förbrukandet. Lyckas vi med detta på alla områden i ekonomin så kanske både miljökrisen och kostnadskrisen kan avvärjas.

Det finns goda exempel att lära av. För sju år sedan skrev arbetsterapeuten Ann Fisher tillsammans med några kollegor artikeln "Därför är arbetsterapi unikt". Författarna pekar i denna artikel på att deras profession är unik som en följd av den inriktning man har på att engagera patienten i sin egen rehabilitering.

Alltså precis det som är nyckeln i ett bra serviceleveranssystem. Vi har i vår forskning lyckats precisera vad det då är för processer arbetsterapeuterna fokuserar på. När vi väl förstod vilka de var så visade sig dessa vara totalt "obeaktade" i den vanliga vården trots att de fanns mitt framför ögonen på alla. De var osynliga i de ekonomiska teorierna, de var oförstådda i traditionell forskning och de hade ingen plats i organisationsdiskussionen, men de fanns där likväl. Vår inblandning i frågan berodde just på häva detta osynliggörande.

Arbetsterapeuternas unika ambition, som lyftes fram av Ann Fischer, kunde inte uppmärksammas då den inte "passade in" i det tankesystem som präglade samhället i övrigt.

I våra ögon var arbetsterapeuterna i detta hänseende viktiga pionjärer. Nu blev de i praktiken en skavande sten i skon. Istället för att bli en framgångssaga och ett plus för professionen blev denna unika ambition ett arbetsmiljöproblem. [Vår rapport kan laddas ner här.](#)

Människan lär sig snabbt vad som gäller. Inte vill man vara ett arbetsmiljöproblem. På arbetsterapeuternas senaste kongress var därför alla sådana "farliga" tankar noggsamt borttvättade. Men de är inte glömda. Jane Lindell Ljunggren som medverkade i programmet om äldrevården är arbetsterapeut.

Det är kanske dags att nu återigen ta fatt i Ann Fishers idéer – fast nu i stor skala och med seriöst stöd av våra politiska företrädare. Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter (FSA) blir nog glada om de får ett stort antal förfrågningar och samtal om saken. Denna gång kanske det gynnar deras profession.

Ser du som läser detta några likheter med de verksamheter du stöter på eller arbetar med. Hur skulle de kunna bli mer baserade på en tjänstelogik? Vad skulle vara ett möjligt första steg?

Referenser

Fisher AG, Nilsson I (2006): Därför är arbetsterapi unikt. Arbetsterapeuten 2006; (6):4-6

Lindström I-B, Wennberg B-Å, Hane M (2010): Individuationsprocessen som utgångspunkt för vårdutveckling i enlighet med arbetsterapiens paradig. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.

<https://menvart.se/Filerpdf/2013-bloggar/Klyftan.pdf>

Wennberg B-Å (2013): Att se sig själv i den andre - om intersubjektiv motivation. Degerfors: Samarbetsdynamik AB

<https://menvart.se/Filerpdf/2013-bloggar/nyempati.pdf>